

ו' בכסלו, תש"ף, 4.12.2019

גיליון מס' 687

פרשת ויצא

גלגולה של מצבה

מאת הרב יחיאל צור, בית רימון

וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מְרֹאֲשֵׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ... (כח, יח)

יעקב אבינו מחדש דרך בעבודת ה' – הוא הראשון שבוחר להקים מצבה לה' במקום להקים מזבח. בבית-אל זאת הפעם הראשונה שבה מוקמת מצבה, אולם לא האחרונה: כשלבן ויעקב כורתים ברית בסוף הפרשה, נאמר: "וַעֲתָה לְכֹה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ: וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֶה מַצְבֵּה" (לא, מד-מה).

כשיחזור יעקב אבינו לארץ בפרשה הבאה נאמר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֵל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשֵׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנְּרָאָה אֲלֵיךָ בְּבִרְחֹךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ: ... וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ... וַיִּצַּב יַעֲקֹב מַצְבֵּה בְּמִקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתוֹ מִצְבֹּת אֶבֶן וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶף וַיִּצַּק עָלֶיהָ שָׁמֶן" (לה, א-יד). (מפירושים של האבן עזרא והרמב"ן, נראה שמדובר לחזרה לאותה מצבה ראשונה). גם את הפרידה מרחל אשתו האהובה יציין יעקב אבינו על ידי מצבה: "וַיִּצַּב יַעֲקֹב מַצְבֵּה עַל קְבֻרָתָהּ הוּא מַצְבֵּת קְבֻרַת רַחֵל עַד הַיּוֹם" (לה, כ)

מה משמעות המצבה?

נחזור לפעם הראשונה, לאותו לילה האחרון בארץ ישראל - רגע לפני שיעקב עוזב לגלות הארוכה חולם הוא חלום: "וְהִנֵּה סֹלֶם מַצְבֵּ אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱ-לֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱ-לֹקֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱ-לֹהֵי יִצְחָק הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֲתַנְנֶה וְלִזְרַעְךָ... וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וְשִׁמְרֶתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ" (כח, יב-טו).

אכן המצבה, בשמה ובצורתה, המחוברת לאדמה ונתינת השמן על ראשה, מזכירה יותר מכל את הסולם הניצב ארצה וראשו מגיע השמימה. המצבה כמובן גם מזכירה את ה' הניצב על הסולם ומתחייב לשמור את יעקב בכל מסעו האורך והכואב, ואת ההבטחה להשיבו אל הארץ הקדושה (לכן יש מצבה גם בפגישה עם לבן, שם שומע יעקב על ההתגלות ללבן המזהירה אותו מלפגוע ביעקב).

ואולי המצבה באה גם להזכיר ולהנציח את האירוע שקרה באותו מקום, הנצחה דווקא לאותו אחד שאינו נשאר במקום, והוא זקוק לאבן הנצחית שתזכיר ותנציח את האירוע שקרה וניצב באותו מקום.

ואכן דווקא יעקב הנאלץ לנדוד הוא הבונה מצבה. באירוע של התגלות שבו המצבה מיועדת לעבודת ה', יעקב יוצק שמן על ראשה, וכאשר המצבה באה להזכיר ברית או פרידה כואבת הוא מסתפק רק בהקמת המצבה.

לכן יעקב מתחייב: "וַיֵּדַר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ... וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי... וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצְבָּה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים" (שם פסוקים כ-כב). וכך כשיעקב חוזר לאותו מקום עליו לבנות מזבח ולשהות במקום: "וַיָּשָׁב שָׁם וַעֲשָׂה שָׁם מִזְבֵּחַ".

בברכות יעקב לבניו, במיטתו בארץ מצרים, יעקב מכנה עצמו בכינוי מיוחד: "מִשָּׁם רָעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" (מט, כד). האונקלוס במקום מחלק את המילה "אבן" לשניים: "אבהן ובנין זרעא דישראל". אכן יעקב, האב המכין את הגלות הארוכה, משאיר מאחריו אבני דרך, אבנים המחברות דורות, אבנים שיספרו לדור שיחזור לארץ, כי זאת ארץ אבותיהם.

כשעם ישראל עומד להיכנס לארץ הוא מצווה: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, כב). הרבה הסברים ניתנו לציווי זה ובעיקר לשינוי ביחס למצבה – להפיכתה מדבר חיובי בתקופת האבות ובמעמד הר סיני, לדבר שלילי בכניסה לארץ (עיין למשל בהסברו הנפלא של הרש"ר הירש).

דברי התורה שלעיל מציעים אולי הסבר נוסף: עם ישראל בא לארץ כמקום שבו מסתיימים נדודיו. כאן המקום להשתקע, ולכן אין זה מספיק לחפש אבן למצבה, אלא עליו לבנות מבנה קבע - מזבח.

הרב יחיאל צור, רב קהילת בית רימון, נשוי לשושי ואב לשבעה ילדים.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום unsubscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il